

METHODIEK

De enige echte ontdekkingsreis bestaat niet uit het zoeken van nieuwe landen, maar in het krijgen van nieuwe ogen.
(Marcel Proust)

Wie is creativiteit?

“Is zij familie van de kunstwerken of van de knutselwerken? Van Picasso of van tante Kaat?”

“Is zij aangeboren of aan te leren? Erfelijk of bederfelijk? Besmettelijk? Aanstekelijk? Opwindend? Verblindend?”

Ingewikkeld?

Doe voor jezelf maar even de test. Hoe zou jij creativiteit omschrijven?

Scheppingsvermogen - oplossingen bedenken - combinaties van kennis - leren - elegant stelen - het vermogen - persoonlijks - vaardigheden - origineel - scheppen - het geijkte patroon - reorganiseren - verbeeldingskracht - producten - nieuw - een activiteit - maken - een proces - een daad - veranderen - technieken - verbinden - ontdekken - kansen - resultaat - doorbreken - nog niet eerder bedacht - denkpatronen - een gebied anders bekijken - bevrediging - de denker - testen - evalueren - persoon - communicatie

In de literatuur zijn verschillende definities over creativiteit terug te vinden. In grote lijnen komt het hierop neer: ‘Creativiteit is het vermogen om vanzelfsprekende ideeën of gewoonten te doorbreken en nieuwe verbindingen te leggen.’

Een belangrijke eigenschap, die ons zowel in het leven als binnen onze werkcontext kan helpen.

Einstein vond creativiteit zelfs veel belangrijker dan kennis, omdat ze kan leiden tot nieuwe ontdekkingen, die nieuwe problemen kunnen oplossen of ons anders met een situatie laten omgaan.

Creatief ben je met heel je wezen: met je verstand, je gevoel, je lichaam en in je relatie met andere mensen. Om Joseph Beuys te citeren: ‘Creativiteit is geen voorrecht van de kunstenaars. Ieder mens is drager van capaciteiten, een wezen dat zichzelf bestemt, de uiteindelijke soeverein in onze tijd. Hij is een kunstenaar, of hij nu vuilnisophaler is, verpleger, arts, ingenieur of boer. Daar waar hij zijn mogelijkheden ontplooit is hij kunstenaar.’

Creativiteit heb je in je en het komt overal van pas. Creativiteit vraagt geen extra tijd, alleen extra aandacht. Alles wat gebeurt kan leiden tot creativiteit.

*Ga - zonder te weten waarheen.
Kom terug - zonder te weten waarmee.
Het pad is lang, de weg onbekend.
(uit een Russisch sprookje)*

Creativi-wat?

*Ergens in een instelling voor bijzondere jeugdzorg ...
Enkele collega's overleggen hoe ze binnen de organisatie en bij hun doelgroep (kinderen) creativiteit kunnen stimuleren.*

‘Ik vind dat we een tentoonstelling moeten opzetten met wat de kinderen hebben gemaakt.’

‘O jee, ik ben niet creatief!’

‘Daar is geen tijd voor. Het programma zit al zo vol en we doen toch af en toe al knutselmomenten.’

‘Waarom creativiteit stimuleren? Zoiets kan je toch niet dwingen? Bovendien zijn de kinderen al creatief genoeg.’

Voor iedereen heeft creativiteit hier een andere betekenis. Bij de éne staat het voor knutselen, voor de andere is het een talent en voor nog een ander wil het ‘vrije expressie’ zeggen. Kennis, beeldvorming en ervaring bepalen mee hoe iemand creativiteit invult.

Hamvraag is dus: over welke creativiteit hebben we het?

Een ondubbelzinnig antwoord bestaat niet. Toch kunnen we in het voorbeeld van de instelling enkele belangrijke facetten van creativiteit terugvinden.

De ene heeft het over creatieve producten maken, de ander betreft creativiteit op zichzelf, de derde heeft het over de omstandigheden (tijd) terwijl de laatste het over creatieve processen heeft.

Deze vier verschillende invalshoeken zijn handig te reduceren tot de 4 P's.

PRODUKT

Deze term is verwarrend want ze bevestigt het beeld van velen als zou creativiteit enkel op tastbare dingen betrekking hebben.

Uiteraard zien we een hoop creativiteit in artistieke domeinen als dans, beeld, muziek, media en drama, maar evenzeer duikt zij op in wiskunde, taal, wetenschappen en sport, alsook in tal van andere contexten. Men kan zowel tijdens een teamoverleg, op het werk als thuis, in de keuken of onderweg met autopech, creatief zijn.

PERSOON

Iedereen heeft creatieve competenties, maar bij elk van ons komen zij op een eigen en unieke wijze tot uiting.

Kennis, motivatie, attitude en bepaalde vaardigheden zijn bij elk persoon anders. Deze 4 elementen bepalen de creativiteit waartoe mensen in staat zijn. Telkens als we ons creatief gedragen, spelen al deze elementen een rol.

PROCES

Creativiteit is geen vast gegeven en verloopt altijd op een andere manier. Tussen de aanleiding en het uiteindelijk resultaat gebeurt er van alles, en zeker niet altijd onbewust.

Het creatieve proces wordt immers ook beïnvloed door hoe wij denken en met gewoontes omgaan. Het kan dus ook worden begeleid, gestimuleerd en gestuurd worden.

PLAATS

Creativiteit is een kwetsbaar gegeven. Bepaalde factoren kunnen creativiteit stimuleren, anderen kunnen haar belemmeren.

Vandaar dat creativiteit ook ondersteunende en stimulerende omstandigheden vergt.

Elke mens reageert altijd vanuit een bepaalde invalshoek die zijn voorkeur geniet. Toch spelen alle vier de P's altijd een rol. Ze beïnvloeden elkaar, zijn in interactie en kunnen dus niet los van elkaar gezien worden.

PLUS (een vijfde P) - enkele aanvullende gedachten - om in het achterhoofd te houden.

Creativiteit is overstijgend. Zij uit zich in alle domeinen van het leven. Creativiteit is een competentie. Zij is een samenspel van kennis, vaardigheden, attitude en motivatie en is in elk van ons aanwezig. Creativiteit valt te prikkelen, te begeleiden, te ontwikkelen. Creativiteit gedijt het beste in een veilig, stimulerend klimaat.

*Zijn die 4 P's blond of ros?
Vierkant of rond? Gestipt of gestreept?
Hebben ze een anjer in hun knoopsgat?*

En dan?

*Hoe denk ik? Hoe doe ik het?
Hoe verklaar ik creativiteit?*

Creativiteit in alle domeinen

Ik kan niet tekenen. Ik ben niet goed in muziek. Ik heb twee linkerhanden. Dus, ik ben niet creatief.'

Dit is een denkwijze die uitingen van creativiteit op andere terreinen dan het muzische (dans, beeld, drama, ...) vergeet.

Wanneer tieners spelregels veranderen van een gezelschapsspel, wanneer een kind in de vorm van de cijfers dieren onderscheidt, wanneer tijdens de les wereldoriëntatie nieuwe landen worden uitgevonden met nieuwe wetten, wanneer je zoekt naar een leuke onliner of een originele inrichting van je huis, technisch mankementen moet oplossen. Altijd is er creativiteit. Het uit zich in alle domeinen van ons dagelijks leven en in allerlei omstandigheden.

Niet iedereen is in alle domeinen even creatief.

De één houdt van beweging, iemand anders houdt zich graag bezig met taal of cijfert graag en nog een ander werkt graag met mensen.

We zijn het gemakkelijkst creatief in die domeinen waar onze voorkeur naar toe gaat, waarin we ons het lekkerste voelen.

Dat we niet op alle terreinen even creatief zijn, wil echter niet zeggen dat we onze creativiteit op andere domeinen niet hoeven te stimuleren. Creativiteit is uiteindelijk ook een houding, die je op veel domeinen en in veel situaties kunt aannemen.

*met mijn gedachten
ergens anders
ben ik altijd overal
(Loesje)*

Creatieve competenties

Zijn de creatieve competenties groen of geel?

Vlak of hobbelig? Geruit of gebloemd?

Houden ze de krant van vandaag onder de arm?

Creatief gedrag is een combinatie van denken en voelen, van kunnen en willen.

Elk mens heeft een eigen kleurenpalet om de wereld creatief te benaderen. Elk op een eigen, **unieke** manier.

Vaardigheden (denken)

1. Vlotte doorstroming in denken: woorden, ideeën, oplossingen en beelden komen in een stroom naar boven en naar buiten dus veel ideeën hebben.
2. Flexibel kunnen denken betekent vooral makkelijk van richting en perspectief kunnen veranderen, dus gevarieerde ideeën hebben - ideeën die verrassen.
3. Originaliteit manifesteert zich in het vinden van andere, nieuwe, slimme antwoorden en oplossingen dus vlot twee gewone zaken tot iets nieuws verbinden.
4. Uitwerking gaat over nauwkeurig en grondig denken dus intensief werken, met oog voor details.

Vlotte doorstroming, flexibiliteit en originaliteit noemen we **divergerende denkvaardigheden**. Des te gemakkelijker we kunnen divergeren, zeg maar meerdere en diverse oplossingen weten te bedenken, des te meer kans we hebben dat er originele ideeën uit de bus komen. Divergeren speelt dan ook een belangrijke rol binnen creativiteit.

Creativiteit gaat echter niet alleen over veel, gevarieerd en origineel denken. Het is ook belangrijk dat we een idee kunnen vasthouden, uitwerken en afmaken. Dat we uit een veelheid aan ideeën dat ene idee durven uit te kiezen om het nog interessanter en mooier te maken. Uitwerking noemen we ook wel een **convergerende denkvaardigheid**.

Attitudes (voelen)

1. Nieuwsgierigheid slaat op een open houding voor nieuwe dingen, veel willen weten, willen onderzoeken, eerder mogelijkheden dan problemen zien.
2. Met complexiteit doelen we op het in staat zijn problemen met uitdagingen om te buigen en niet terug te schrikken wanneer iets ingewikkeld wordt.
3. Durven risico's nemen houdt in dat we moed hebben om te experimenteren, fouten durven maken en tegen onzekerheid kunnen.
4. Verbeeldingskracht verwijst naar de kracht om beelden op te roepen en ze te wijzigen. In een beeld kunnen we razendsnel veel informatie verwerken.

Kennis en motivatie

Als we ons niet betrokken voelen, geen zin hebben of geen uitdaging voelen, worden we ook minder aangespoord om creatief

te zijn. In onze voorkeursdomeinen daarentegen zijn we een pak sneller gemotiveerd.

Motivatie is echter niet alleen een intern gegeven. Ook als agoog kan je immers inspelen op de motivatie van de groepsleden. Zorg dragen voor warme, hartelijke en wederkerige verbindingen geeft groepsleden een gevoel van erbij te horen. Jan Raes (psychiater) omschrijft deze verbindingen als WIJ-velden ofwel als het magnetische veld tussen individuen in een groep die zorgt voor energie.

Vaak ontstaan deze WIJ-velden spontaan, maar soms moet er ook aan gewerkt worden. Hoe doe je dat nu? Door zorg te dragen voor een rituele start en een afsluitend moment. Door ervan uit te gaan dat iedereen leert van elkaar, op een gelijkwaardige manier. Maar vooral door hartsverbindingen te maken. Op die manier creëer je een generatief veld waarin heel de groep beter gaat functioneren.

Uit onderzoek blijkt dat groepen die goed floreren zeer veel creativiteit genereren en dus zeer oplossingsgericht werken. Maar ook omgekeerd, het geven van creatieve taken genereert groepsenergie.

De ideale groeimogelijkheid zit in een gepast evenwicht tussen je vaardigheid en de uitdaging.

Elk kind is een kunstenaar. De vraag is: hoe blijf je een kunstenaar als je eenmaal groot bent?
(Pablo Picasso)

Creatieve processen

We nemen waar, selecteren, verwerken, nemen beslissingen, verrichten handelingen en doen dat alles tegelijkertijd. Onze hersenen functioneren routinematig. We creëren denkgewoontes en automatiseren handelingen.

Heel handig zo'n denkpatronen. Ze geven rust en stabiliteit. Als ze door elkaar gehaald worden, merken we ook hoe krachtig dat ze zijn. Onze denkpatronen zijn gemaakt om gewoontes in stand te houden. Wanneer we dus naar nieuwe ideeën of andere invalshoeken zoeken, lopen we er tegenaan.

Een creatief proces heeft bijgevolg ook te maken met het doorbreken van denkpatronen. Durven ondersteboven denken. Creatieve ideeën vragen een zoektocht naar nieuwe contexten en impulsen. Soms gebeurt dit vanzelf (bvb. de natuur geeft je inspiratie) - andere keren moet je opzettelijk andere contexten gaan opzoeken.

Willen we creatieve processen bewust kunnen sturen en stimuleren, dan moeten we drie momenten zien te herkennen. Inspireren - divergeren en convergeren.

Als iets ons **inspireert** of raakt, dan zijn we gemotiveerd om daar vorm aan te geven of oplossingen te zoeken.

Wat ons het eerste invalt, is vaak het geen we al kennen. Soms is dat goed. Soms willen we meer of anders. Voorbij de eerste ideeën gaan en mogelijkheden exploreren noemen we ook **divergeren**. Daardoor kunnen we loskomen van oude denkpatronen. Wie divergeren zegt, zegt veel - breed - kwantiteit. Hoe meer ideeën hoe meer kans dat er ook een origineel exemplaar tussen zit. In deze fase kunnen alle ideeën, zeker ook gekke en onlogische. De verbeelding op drift.

Convergeren tenslotte betekent dat we uit een veelheid aan ideeën die éne oplossing of vorm kiezen waarmee we verder willen. Wie convergeren zegt, zegt versmallen - kiezen - kwaliteit.

In de praktijk bedenken we van alles, proberen we dingen uit, kiezen we en gaan we weer verder. We divergeren en convergeren los door elkaar. Dat mag, zolang je de kwaliteiten van beide fases gescheiden houdt.

Door in de divergerende fase voldoende ruimte en impulsen te geven, krijgen we rijkere ideeën. Door aandacht te hebben voor de keuze en de uitwerking, kunnen we ook de vreemdste ideeën haalbaar maken.

Enkele leuke methodieken ...

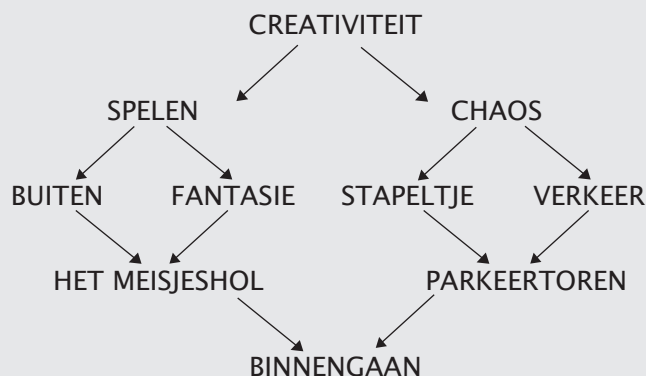
1. Het socratisch gesprek (de verwondering als motor van het leren)

Je analyseert eigen ervaringen en kennis, je leert definiëren wat je bedoelt, je interpreteert, je maakt veronderstellingen, je zoekt bewijzen, legt verbanden, ... Je traint je communicatieve en denkvaardigheden.

Welk verhaal vertellen de lettertjes in de soep?
Wat gebeurt er met het gat als de kaas op is?
Wat is verbeelding?
Kan een stuk steen veranderen?

Vindt iedereen dezelfde dingen leuk?
Kan je gelukkig en triest zijn op hetzelfde moment?

2. Associaties maken

3. Helden helpen

Het kan inspirerend zijn om de hulp van je held in te schakelen.

Bvb. bij het zoeken naar oplossingen om efficiënter te vergaderen.

Wie of wat bewonder je?

Misschien wel het lef van megamindy, de kracht van superman, de zotte ideeën van Bart Peeters, de magie van Harry Potter.

Haal je helden voor de geest en stel je voor dat ze bij jou in de vergadering zitten. Zou de vergadering sneller, efficiënter verlopen?

4. Overdrijf

5. Gooi spelregels om

6. Kies andere materialen

7. Jongleer met tijd

8. Herschik de ruimte

9. ...

Creatief klimaat

De omgeving zit vol **impulsen** die ons kunnen uitnodigen om te experimenteren. Niet alleen zintuiglijke prikkels als kleuren, vormen, geuren, stoffen, en klanken inspireren ons, maar ook geestelijke als boeken, prenten, gedichten, spelletjes, ...

Impulsen creëren, **flexibiliteit** stimuleren en **ondersteuning** hanteren zijn 3 aspecten waar we gebruik van moeten maken binnen creatieve processen. Vaak zijn ze onbewust aanwezig, je kan ze zeker ook bewust toepassen.

Een oordeel kan veroordelen. Een nuchtere, praktische of zelfs redelijke uitspraak kan het helderste idee helemaal platslaan. Veelal werpen we dat soort dooddoenertjes op wanneer er voorstellen of ideeën op tafel komen die niet volledig binnen onze gewoontes of patronen passen.

Welke uitspraken herken je? Welke uit je zelf wel eens?
Kan je het rijtje aanvullen?

Wel leuk, maar niet voor mij.

Dat zal men wel raar vinden.

Daarvoor is er geen tijd.

Dat vindt de directie vast niet goed.

...

Tot slot

Creativiteit is een manier van omgaan met de wereld en kan dus op allerlei gebieden, momenten en situaties worden ingezet.

Herkennen in welk terrein we creatief zijn (als mens, als agoog), geeft zelfvertrouwen.

We zijn heel vaak niet-creatief. Dat is ook helemaal niet erg.

Soms ligt het creatieve niet in het verzinnen, maar wel in het maken van een avontuurlijke keuze.

Altijd en overal alles creatief benaderen is geenszins nodig, maar het is wel goed om te onderscheiden wanneer een creatieve aanpak een zinvolle benadering kan zijn.

Wat inspireert mij?

Wat brengt mijn creatieve proces op gang?

Houd ik vast aan patronen?

Laat ik ze af en toe los?

Heb ik routine nodig?

Durf ik wel eens anders?

Ben ik gevoelig voor omstandigheden?

Laat ik me makkelijk door anderen intimideren?

Of eerder inspireren?

Moet een agoog creatief zijn?

Moet hij/zij creativiteit belangrijk vinden?

*In een dwarsstraat
kom je vaak
de mooiste dingen tegen
(Loesje)*

Veerle De Schrijver

Sociaal-cultureel werker - creatief agoog - opleiding fotografie
ervaring binnen jeugdwelzijnswerk en sociaal/artistieke
praktijk - praktijklector in de Arteveldehogeschool
(campus sociaal werk/optie SCW) voor de vakken creativiteit
en expressie/ kunst- en cultuureducatie
opleidingsverantwoordelijke creatief agogisch werk Balans.

Literatuurlijst

I. Buytdebier, Creativiteit. Hoe? Zo !,

Dag van de cultuureducatie - 19 januari 2009. Keynote van Jan Raes, psychiater en regressietherapeut. Voorzitter van Vzw Timotheus, gespecialiseerde vormingsinstelling rond intuïtie.

Inspiratie: project 'Zien doe je met je hart' van Ambrosia's tafel - www.ambrosiastafel.be

Visietekst Kunst in zicht - www.kunstinzicht.be

"Der Spiegel", 1984, een serie artikelen over antroposofie. Als afsluiting van deze reeks werd een interview gepubliceerd met de kunstenaar Joseph Beuys, <http://users.telenet.be/antroposofie/diabasis/b19beuys.htm>

Voor iedereen die binnen zijn/haar sociale werkcontext op zoek is naar een creatieve manier om veranderingsprocessen te realiseren, biedt Balans de twee-jarige opleiding tot creatief agoog.

Je kan ook inschrijven voor één van onze keuzemodules waarbij we ons verdienen in één van de creatieve werkvormen.

**Meer informatie kan je krijgen via de website
www.vspw.be/opleidingen/balans.**

Intakes zijn gepland in juni en september.